

RERVM VIENNENSIVM LIBER

PRIMVS. DE VETVSTATE VRBIS

Viennensis, nominisq; ratione
& origine.

VVOLFANGO LAZIO VIENNENSI MEDICO
ac philosopho authore.

CAP. PRIMVM, DE VETVSTA

te Viennæ, lociq; eiusdem, in genere.

VIENNAM descripturus, celebrem illam ac toto penè orbe terrarum cognitam Austriæ urbem, quod cæteri facere solēt rerum scriptores, qui inter cæteros docti disertiq; habentur, rationes omnes eò conferam, primum ut exordia huius, ueritatis fundamentis constituam: deinde uerò, ut digna ista urbe encomia ita exaggerem, eòq; ordine ac breuitate explanem, ut aurium commendatione & tradi feliciter, & ipsa rei magnitudine auidius hausta teneri animo quoq; facilius possint. Iam enim, unde gens quæq; processerit, quibus conderit locis, & quibus populis promiscuas permutarit aliquando sedes, quidam haud temerè quærendum existimant, ipsumq; intelligentiam operis & rei dignitatem requirere uolunt. Quæ satis mihi uidentur inscribenda huius Urbis historia laboris habere, si inquiras: notæ uerò, nugarumq; si ad firmes omnia. Negant enim ea scribenda historia digna esse, quæ nihil ex uero trahunt, & in quibus credendi modum constituere non possis. Nam quæ post hominum memoriam acciderant, & orbis terrarum regionibus, temporumq; interuallis definita, cõstitui ante oculos poterant, uerbis ac oratione dilatare pleniore, forsitan haud difficile multis fuit. At quæ extra limites memoriæ, longa temporum obliuione iniuriâq; deformata sepultaq; iacent, & quæ in ætatē nostram omnia haud cõueniunt, hæc non nuda rerū gestarum ac simplici quadam explanatione definienda sunt. Quæ uetustatis è carie, situq; haud sine multo labore, longoq; tempore eruuntur, ea haud tenui orationis genere, ut ueri ad se periculum apud posteritatē recipiant, ac quoad eius fieri potest probentur cunctis, uerbis illustranda sunt ornatioribus. Proinde de Viennæ initijs antequam certi quippiam constituerò, ipsam nudam loci uetustatem enarrabo: pictores imitatus, qui primo loco totius rei imaginem conformant, atq; inde ab umbris rerum ad corpora ipsa descendunt. Celebritatem igitur apud ueteres nominis, locis plerisq; uetustas indidit, fortè quia (ut Cicero animaduertit) antiquitas pcul ad deos immortales accedit: & ut habet auctoritatem in ætatibus senectus, sic in exemplis uetu-

Difficultas
scribendæ hî
storie.

Celebritas lo-
cis à uetustate
indita.

*Vetusta loca
Germaniæ,
Troia dicta.*

*Monumēta ue-
tusta Viennæ
reperita, & in
eius uicinia.*

*Historia de
Naman princi-
pe Assyriorū
in loco Vien-
næ reperita.*

*Numeri anno-
rum in Hebrai-
cis monumen-
tis cōprehen-
si, in quas ætates
incidant.*

*Emigratio gen-
tium.*

*Annalium Au-
striæ de Abra-
hamo signēta.*

ftas. Quo nomine Thebæ Troiaq; non poetis solum, & rerum scriptoribus, sed gentibus etiam, Barbarisq; decantata loca fuere. Ut ea apud maiores etiā nostros, ueteres illos Germanos inquam, cōsuetudo passim tenuerit, omnes uetustatis ruinas peculiari quodam antiquitatis amore Troias nominare. Hanc antiquitatis rationem Vienna nostra, de qua nobis sermo futurus est, quā usurpet, & ex multorum seculorum serie trahat, facile docent ea monumenta, quæ in nostra memoria, in loco Viennæ eruta sunt, literis Hebraicis sculpta, cum additione numerorum, à condito mundi 2550, 3899, 4016, &c. in quibus & diuersa urbium nomina recensentur, quarum nec apud Hebræos, Græcos, Latinos uel autores mentio ulla occurrit: & historia insuper illa ordine explicatur, quæ est in libris Regum, quemadmodum Naamon princeps Assyriorum persecutus Iudæos sit: cuius uim Abiud Hebræorum tum princeps solus fregerit, cuius sarcophagum, uel sepulturam preciosam in loco Viennæ fuisse, monumentum supradictum, ibidem reperiunt, in hanc sententiam testatur. Quæ à nobis sunt omnia, partim in rerum Austriacarum commentarijs, partim in eo libro quem seorsim de Gentiū in Austriæ prouincijs immigratione, scripsimus, fusius explicata. Quæ in re si temporum ordinem, seculorumq; obseruare uoluerimus, facile deprehendemus, eos monumentorum annorum à creatione mundi numeros, partim incidere in annum ab exitu Aegypti centesimum & octauū, quo tempore Israelitas constat seruisse Egloni regi Moabitarum, ante Geryonis adhuc in Hispanias, Taurisci uerò ac Herculis in Germaniā Galliamq; emigrationes: & antequam Cimerij adhuc ex Bosphoro Cimerio, Heleno rege duce, ad Rhenum in Germaniam commigrassent, unde Sicambri postea, Franci & Germani orti sunt. Ut de ceteris inscriptionibus Hebraicæ uetustatis nihil addam: quæ partim incidunt in annū ante natum Christum centesimū & uigesimum primū, partim uerò in ipsam Tiberij & Constantini magni imperia ac ætates. His subscribere uidentur uulgares nostræ gentis annales, quæ Abrahamum quendam referunt, cum filijs Athaym & Salym, filiaq; Rebecca, & uxore Susanna, anno post diluuium Noæ octingentesimo & decimo, in Austriæ tractum uenisse, ex nescio qua terra Theomanaria, longis itineribus profectum, & in eo demum ulterioris Austriæ loco ad Danubij ripam cōsedisse: quem incolæ Stokherauu appellant, diui Colomanni martyrio nobilem pagum: & loco nomē dedisse Auratim, tractum uerò huius terræ uniuersum Iudaïsaptam nuncupasse. Atque in eo ordine successisse Hebraicos principes, Athaym, Rabam, Laptam, Synnam: & horū nominum Hebraicorum Barbaricorumq; plures, nominatim ijdem nostræ gentis annales recensent. Tum sarcophagos aut cōditoria horum extare in Stokherauu, Tulna, Graitznstayn, & ipsa nostra (de qua sermo

fermo est) Vienna adfirmant: tum frequentem ab huiuscemodi in colis principibusq; huic regioni, nominis mutationē pōsteriorib. seculis accidisse: deniq; Iudaisaptæ ac Auratim nomenclaturis paulatim abolitis, Sauritium, Saunas, Paunus, Filañ, Finai, Corrodantiam & Auaratam, eum terræ tractum, in quem Austria hodie ab utraq; Danubij ripa excurrit, appellatum nominib. fuisse. Qua de re in eo libro, quem de Gentium emigratione conscripsimus, seorsim ac copiosius tractabimus, ipsis quoq; Hebraicorū monumentorum exemplis ac rhapsodijs adductis.

CAP. II. VIENNAM NON ESSE

Vianam, Flauium, uelut alij existimant, Flavianam à Romanis appellatam.

Vo nomine eam urbem maiores nostri appellarint, quàm hodie uoce ad imitationem Gallicæ ciuitatis tracta, Viennam appellamus, totius Austriæ facile principem: & utrum ex uetustate aliquid trahat, & florentibus Romanorum rebus condita fuerit, multi etiam ante nos dubitarunt. Quo maior à nobis est inquisitio habita, & quòd opere ædificiorum, frequentiaq; incolarum, & mercatorum emporio (qui ex Hungaria, Bohemia, Polonia, Sclauonia, Italia, Germaniâq; in hanc quottidie cōmeant) nostra ætate nominatissima: & quòd Solymani Turcarū tyranni grauiante paucos annos obsidione pressa, ac sæpius postea nequicquam tentata, totius ad eò Christiani orbis ceu propugnaculū quoddam ac uallum firmissimum, ipsa porro nostra patria dulcissima existat. Nec moror eos, qui eam Flavianam quondam, aut Flauium, Vianam, Galbianam, ac deniq; Iulio bonnam, ex Plinio & Ptolemæo adstruere conantur. Quibus & hi accedunt, qui eam à præterlabente riuo (quem Vuiennam dicunt) id primum omnium nomen sortitam fuisse existimant. Iam enim possunt ista euidentia horum ad hanc rem concinnata argumenta uideri, quæ de Flauianorum stirpe ex Tacito colliguntur: Pannonicas nō solum his legiones, Decimam tertiam, Quartam decimam, Septimam, Galbianam, Vespasiano inquam ac Tito ad imperium retinendum auxilio fuisse, & harum usq; obsequium fidemq; ueterem & incorruptam erga Flauianos extitisse: uerum hos ipsos etiam uiros antequam imperij fasces usurpassent, Pannonijs præfuisse cōstat, & multas ibi præclaras res cū summa laude cōiunctas gessisse aduersus Marcomanos & Quados, qui obiectā Norici Pannoniæq; ripam incolebant. Quemadmodum de Vespasiano Suidas, κλαυδιῶ τῷ βασιλεῖ (inquit) στρατηγῶν ἐπὶ γερμανῶν καὶ βρετανῶν, ἁμὰ μάχας κρατερὰς ἀντιπαρῆσθεσσαντο. Et de Tito Tacitus in oratione Mutiani (cuius ductu ac instinctu Vespasianū imperium arripuisse constat) Ne tamē Mutianū socium spreueris (ait) quia æmulum

Gallicæ Viennæ Liuius meminit.

Quibus rebus Vienna Austriæ celebris sit.

Hæc Aeneæ Syluij & Sabellici fuit opinio.

De Flauio & Viana Norici oppidis, Plinius lib. 3. ca. 24. Pannonicæ legiones, de quibus sæpe Tacitus li. 17. et 18.

Flauiani Pannonijs præfuerunt.

Vespasianus ad Danubij litem præfuit Germanico exercitui.

non

non experiris: me Vitellio antepono, te mihi: tue domui triumphale nomē: duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiae annis apud Germanicos quoque exercitus clarus, hæc ille. Quibus uerbis ad Titum adludere uidetur, & Germanicos exercitus intelligere, quos ad Danubij limitem in Norico ripensi ac Pannoniæ superis ripa, Romani statim à Tiberij Cæsaris imperio, aduersus oppositos Germanos annuo stipendio alebāt, legiones uidelicet Germanicas XIII. XIII. & postea X. adiectam. Nec ignoro, ad istam quoque nominis Flauianæ coniecturam pertinere & ista posse, quæ de Tito Appio Flauiano, à Cornelio Tacito scripta sunt Titus Appius Flauianus (inquit) natura & senectâ cunctatior, suspiciones militum irritabat, tanquã affinitatis cum Vitellio meminisset: idemque, quod cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsiuisse credebatur, nam Flauianum omissa Pannonia, ingressum Italiam, & discrimini exemptū, hæc ille. Cui rei & inscriptio ista accedit, de decima legione reperta, quã in confinibus Norici Pannoniæque, Ptolemæus & Antonini itinerarium statuunt: & rem ita se habere, quottidie apud nos eruta monumenta testantur. Verisimile foret enim, ab Appio Flauiano legioni nomen inditum, qui eam duxit: perinde ut à Claudio & Galba octauæ ac septimæ nomenclaturam accessisse, Tacitus scribit: Videtur aut monumentum istud alæ Flauianæ meminisse, sub Decima legione Ferratensi, uel Fretensi, his uerbis:

L. VALERIO PRISCO VIEMENSI PRAEF.
II. CON. DVA TERTIAE ET SECVNDAE
EQVITATVM TRIB. LEG. X. FRETENS.
PRAEF. ALAE FLAVIANAE.

Eiusmodi argumenta plura accumulari possunt, quibus non solum Flauium, aut Flauianam adstruere licebit: sed quibus placet, Vianam, Galbianam, & suam denique Iuliobonnã confirmare. Nam & Galbianæ legionis septimæ in Pannonia prima, non semel Cornelius uidetur, libro potissimum 18. mentionē facere: & qua ratione à Flauianæ nomenclatura, prima syllaba dempta, eadē & in Galbianæ uoce, Bianã emergere apparet. De Iuliobonna locus apud Ptolemæum apertus est, qui ad Cecij mōtis promontoriū, ad Danubij ripã, eã simili planè situ describit, & decimã inibi Germanicam legionem collocat. Cuius quidem cuncta, quæ intra Viennam nostram, & extrã in proximis pagis (quæ quidem à me collecta, & in huius legionis enucleatione descripta plurima sunt) monumenta nomen numerosque præferre uidentur. His adde, quod lateres à me recens Viennæ eruti, nominatim hanc obijciunt inscriptionem, LEG. XIII. GE. IV LI. quam legionem Pannonicam non semel Tacitus & nominat, & recenset. Hic iam incertum est, à Iulio ne Cæsare, an Iulio maximo Pannoniæ præside, Iuliam hanc appellatam fuisse:

Titus ite Germanico exercitui præfuit ad Danubij limitem.

Legiones Germanicæ quæ.

T. Appius Flavianus præfuit Pannoniæ sub Galba & Vitellio.

Decimæ legionis statua.

X. legio dicta Flauiana.

Vianæ meminit Plin. lib. 3. cap. 24. inter oppida Norici.

Iuliobonna.

Iuliobonnæ uocis etymō.

fuisse: & Bonnæ, hoc est territorij, siue agri, aut ipsius deniq; legionis statione peculiari Germanis uoce accedente, Iuliobonnam, adseuerare debeamus. Sanè utriusq; quædam rei argumenta sunt, & quòd Cæsar in Commentarijs suis decimatertiæ uidetur legionis in Gallijs meminisse, à se eò traductæ: & quòd ex duabus conflata esset, Geminæ denominatæ: & quòd multa apud nos monumenta eruantur, quæ Iulij maximi proprætoris & decimæ legionis Germanicæ in Pannonia superiori collocatæ mentionē faciunt. Quæ mehercule omnia probabilia ad nominis Viennæ etymon, rationemq; reddendam uideri multis, at non certa nobis esse confirmataq; possunt. Quando & nostræ gentis annales, & uetustissimorum apud nos cœnobiorum exordia, diuicq; Seuerini horum agrorum apostoli reclamare historiam uidemus. Quod deinceps pluribus uerbis ex re & ordine constituetur.

*Improbatio
supradictorū
omnium.*

CAP. III. VIENNAM, VENDVM ET

Vindobonnam appellatam primū omnium fuisse.

VIENNAM, Vindobonnā, siue Vendū, statim ab huius cōstitutiōe nūcupatā à Romanis fuisse crederē, nō me Beati Rhenani grauis autoritas tantū adducere potuit, q̄ mihi ea persuasere tandē, quæ in ipso Viennæ situ uetustatis exempla, recēti seculo, in hanc sententiā pleraq; à nobis reperta sunt: quæ præter ipsum Vindobonnæ nomen expressis literis incisum, legionis decimæ Germanicæ, & Fabianæ cohortis meminere. Ut omnia pulchrè & Antonini itinerario, & uetustissimis apud nos literis inuentis, annalibusq; cōuenire animaduertā. Iam enim quis nescit, Antoninum, cum iter per ripam superioris Pannoniæ, à Danubij & Arrabonis confluentib. describeret, municipia ad Cecium montem enumerare LXX. uel paulo pluriū milium passuū itinere, Ad muros, Quadratum, Gerulatam, Flexum, Carnuntum, Equinoctium, Alam nouam, & Vindobonnam: Decimæ legionis Gem. literis nominatim Vindobonnæ adiectis. Nec tantum distantia rationibus ad unguem conuenientibus tribuerem (quæ nostra ætate, ab hisce confluentibus Viennam sedecim iustorum milliariorum est) nisi & omnium rudera horum in medio itinere extare, & decimæ legionis (ut descripta est) in Viennensis urbis uicinia haud uulgaria argumenta perspexissem. Quod dico huiusmodi est: à Rabio Viennam euntibus, haud procul à loco quem Altenburgum uocant, pagus ruinosus occurrit, ubi aliquot Venusij ac Vari cuiusdam inscriptiones obseruauī. Quem quod Ad muros oppidi (quod Murocinctam Ammianus in fine libri trigesimali appellat) ruinas continere existimē, facit quòd nec distantia ratio, quæ est sex milliariorum, nec nomen ipsum abludit. Incolæ barbarè (ut cætera omnia) Sumareyn locum nominant. Sta-

*Monumenta
inscriptionū
prope Viennam
reperta,
Vindobonnæ
nomen incisum
habent.*

*Catalogus municipiorum
ripensū in Pannonia
superiori.*

*Iter à Rabio,
siue Saurmo
Hungariæ Viennam.*

*Murocinctam,
siue Ad muros.
hodie Sumareyn,
pagus haud procul
ab Altenburgo.*

B tim

Gerulata, Chertobalus, hodie Cherlburg, & ante annos ducentos Chersulenburg, ruinosum castrum & pagus in medio Brespurg ac Altenburg. Flexum, nunc Bresburg, forte à Bregetio nis ueteris rudibus, quod Pisonium, & barbarè Tiberij apud Pannonies duce.

tim ab eo loco ad Danubij ripam, quæ Viennâ ducit, reliquorum uestigia occurrunt, Cherulatae (quæ Chertobalum Ptolemæus dicit) in Cherlburgo: Flexi in Bresburgo, quod ibi Danubius scilicet in duos alueos ceu cornua inflectitur, ac insulam illam postea nominatissimam constituit, quam Cituatu Hungari, à Cituis ueteribus incolis (quorum isthic ad Arrabonis cõfluentes & Ptolemæus meminit) uocât: Germani hos imitati, die Schut. Deinceps Danubij ripam rectâ legenti, sese loca ruinosa ac uetustatis monumentis celebra obijciunt, Petronella, ubi Carnuntum illud uetus sitû fuisse (cuius Velleius Paterculus, Orosius, Capitolinus, Spartianus, T. Liuius, Plinius, ac Ammianus meminere) præter ruderû monumentorumq; frequentiam, quæ ibi unius mediij milliarij distantia eruuntur, ea testimonia quæ nobis ex antiquis annalium codicibus ac prærogatiuis cœnobiorum, à Carolo magno potissimum, eiusq; filio Ludouico Pio accedunt, satis coarguunt. Ab eo loco Viennam septem millia subducimus, hoc est, ut Antoninus à Carnunto Vindobonnam supputat, xxviii. millia passuum.

Quibus locis Austriae decimæ legionis monumenta sint reperta.

Itineris intercapedo à Vindobonna Laureacum.

Comagenû, ubi hodie Holzburgum.

Cetia, diui Floriani patria, hodie Ceissenmaur, ubi Ceciensis alæ equitû sub legione X. inscriptio reperta.

Laureaci ruine in Ensio.

Distãtia inter Vindobonnã et Patouionẽ.

Ruine ueterû municipiorû inter Viennã & Patouionẽ Styriæ.

In eo itinere & Alam nouam in Vischamundio, loco uetustatem referente, constituimus: & à nobis decimæ legionis Germanicæ exempla, in pagis intermedijs Vischamundio, Leopoldstorfio, Fensdorfio, & ad latus Geresdorfio, quot per deos immortales, tum intra ipsum oppidum Viennense in diuersis ædibus, ac isto qui recens actus est aggere, reperta sunt: de quibus suo loco à nobis copiosius dicitur. Atqui nec cætera itinera ad Vindobonnam supputata, nostræ coniecturæ reclamant. Nam à Vindobonna iter, quod subducit Antoninus Laureacum usque, octuaginta octo millium passuum, & hodie hanc intercapedinis habere rationem apparet, hoc est milliariorum Germanicorum iustorum xxii. Ac extant horum ruinae quoq; in eo itinere municipiorum, quæ Antonini itinerarium recenset, hoc est Comageni in Holzburgo, è regione Cambij fluuij: Cecia, in Ceisenmuro: Arlapis, siue Aræ lapideæ in Pachlaru, ubi Erlaphus fluuius nomẽ uetus retinens in Danubiũ exoneratur. à quo Ensium, hoc est Laureaci ruinas quinq; milliaria, uel ut Antoninus supputat, uiginti millia passuum numerant. Sed nec illa dissentire intercapedo nostro tempore apparet, quam is inter Vindobonnam & Patouionem colligit, centum & octuaginta quatuor millium passuum, municipijs intermedijs, in quæ uiator diuerterat, Aquis, Scarabancia, Sauaria, Arrabone, & Alicano. Enimuero nostris id hominib. constat, qui eam aliquando à Vienna Austriae, ad Styriæ Patouionem, Drauiq; ripam, uiam susceperunt (si modo, ut eam hic Antoninus per amba-

ges describit, per Sabariam Hungariæ, nec procul à confinib. Austriae Styriæq; positum municipium ingressi fuerint) tanto ferè spacio emetiendam: oppidorum quoq; intermediarum locorumq; ruinas pertranseundas esse, Nouam ciuitatem, Oedenburgū, Staynamanger, Sanctum Gothardum, & Lyinbachum apud Hungaros ducatu nobilem locum. Et ut nihil non ad huius nostræ coniecturæ confirmationem adducamus, idem Itinerarium iter describens à Sabaria Vindobonnam, octuaginta nouem millium passuum id colligit, in medio occurrentibus municipijs Scarabantia & Myrteno. Quæ distantia ratio, & hodie inter Viennam Austriae & Hungariæ Sabariã (quam à uetustatis rudibus Staynamanger nuncupamus) animaduersa est, utpote uiginti milliariorum nostratum. Sunt quoq; in eo itinere transeunda loca, quæ aliquam uetustatis prærogatiuam, Oedenburgum & Marciū: quorum hoc Mirtenum, illud uerò Sacarbantiã refert, uel (ut quidã habēt) Scarabanciam, diui Quirini martyrio nobilem locum, & ubi multa à nobis uetustatis exempla animaduersa sunt. Hæc omnia eiusmodi sunt, ut Vindobonnæ rudera in Vuienna nostra Austriae extare testentur, loco uidelicet in ipsis quondam Pannoniæ Noriciq; colimitijs. Proinde rectè Iordnandes, Gothicarum rerum author, delineans Pannoniam, duobus eam potissimis municipijs utrinque, hoc est ab oriente & ab occasu concludit, Sirmio & Vindobonna. Quorum hanc ab occasu, illam uerò ab ortu ultimam fuisse, uerisimile est. à cuius nomine & in hanc nostram ætatem, ager qui inter Sauum, Drauum, & Danubium medius interiaret, uino generoso nominatissimus, Syinigijs gentilia apud Hungaros lingua, & latine ab his Sirmiensis appellatur. Gothi uerò cernentes (ait) Gepidas Hunnorum sibi sedes defendere, Hunnorumq; populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt à Romano regno terras petere, quàm cum discrimine suo inuadere alienas, accipiētes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem, à meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, à Septentrione Danubium, ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindobonna. hæc ille. Cæterum ut colophonem huic capiti imponamus, existimo ego (in qua & Beatus Rhenanus sententia est) à Venedorum populorum territorio, & banno (ut Germani uocāt) tanquam Vendobonnam denominatam esse: fuisseq; eam Romanis consuetudinem, cum ea à Teutonicis nationibus loca adseruissent, ut earum uoces in suam transtulerint pronuntiationem: perinde ut Rhætorum cohortis statua in Regijs castris Rhætobonnam, quam hodie corruptè Ratisponā uocamus, & in Pannonia Sauia Aurobonnam & Terbonnam, itemq; ad Rhenū Bonnam appellarūt. Vendi porro oppidi ab Augusto Cæsare inter cætera Illyrici municipia subiugati, mentionem Strabo facit his uer-

Distantia inter Sabariam & Vindobonnam.

Sabaria hodie Staynamanger, diui Martini patria, quam Claudij Cæsaris coloniam Plinius uocat lib. 3.

cap. 24.

Sacarbancia, cuius præter Anto. itinerariū meminit diuus Hieronymus & uita diuo Quirini, hodie Scarpring propè Gunsum, in confini bus Hungariæ & Austriae. Sirmii Pannoniæ inferioris metropolis erat.

Vnde Vindobonna sit dicta.

Rhetobonna, id est Rhætorū cohortis statua, in regis castris: unde corruptè Ratisponam, & Regensburgum. Aurubonna, & Terbonna.

Vendum oppi-
dum, postea
Vendobonna.

Horum oppi-
dorum uesti-
gia supersunt
in Carniola,
Metulli in
Troia regio-
nis dictæ Me-
dinkhe, supra
Celeiam: Au-
rubonna in
Aurzburg, &
Monetij in
Monspurg.

bis: Porro lapides circa hos habitant locos, gens Illyricis Gallicisq; immixta, & penes istos est sublimitas. Lapides igitur uirorū florentes robore antea, & utroq; ex montis latere domicilia habentes, ab Augusto tandem Cæsare summo cum labore debellati sunt, cum latè atrocinijs inualescerent: ipsorum autem oppida, Metullum, Aurubonnum, Monetium, Vendū. Et rursus libro septimo, cum Pannoniam delineasset: lapides enim (ait) in Albio monte siti sunt, qui alpibus posterior est, excelsus admodum: hinc quidem ad Pannonios Istrumq; pertinentes, hinc autem ad Hadriaticum mare: pugnares quidem, cæterum ab Augusto Cæsare tandem expugnati ad unum omnes. eorū oppida, Metullum, Aurubonnum, Monetium, Vendum. hæc Strabo. Quæ omnia luculento testimonio, quæ de Vindobonna diximus, corroborant: hoc uidelicet nomine Viennam nostram nuncupatam fuisse, qua in urbe Marcū Aurelium Cæsarem rebus humanis fuisse exemptum, post illam insignem à Quadis & Marcomanis relatam uictoriam, Aurelius Victor, probatus historiæ author, adseuerat.

CAP. IIII. VINDOBONNAM A
cohortis Fabianæ Statiuis nomen mutasse, ut postea Fabiana
diceretur, & à Germanis per syncopen syllaba de-
truncata, Biana, & Bienna.

VOD in cæteris cōtigit municipijs, quib. legionū aut cohortiū, alarūq; statiuia nomina mutarūt, id et Vindobonna usuuenit. Habebāt Romani per municipia ripēsia ad Danubij limitē cohortes, ita in utraq; Pannonia Noricōq; distributas, ut in Anamatia Tentonū, in Herculeia Sicambrorū, in Salua Carporū cohortes alerent, quæ ad legionem primam adiutricem pertinebant, præsidio Pannoniæ inferiori impositæ. Ita in Pannonia superiori, in Flexo Pisonianā cohortē, in Sabaria Claudiā, & in Vindobonna Fabianam cōposuerant, perinde ut per Rhætias in Boioduro Batauorū, & in Regio Rhætorum cohortes. Qua re fiebat, ut hæc uetera paulatim nomina distinctio ac castrametatio mutarit, in Teutoburgium, Sicambriā, Carpum, Pisonium, Claudium, Fabianam, Batauiam, & Rhætobonnam. Quas nostra ætas uoces corruptè, ut cætera

ra
fioni Ptolemæi ac Antonini correspondens. Porro Flexi distantia ex diametro Bresspurgō nostro cōuenit, quod hodie adhuc Pofonium, & in scriijs urbis Pisonium uocāt, à Pifone uidelicet, eiusq; cohorte uel legione, cuius opera Tiberius Pannonēs subegit. Cæterorū ueteres uoces utræq; extant. Quam namq; urbem nos Passau uocamus, latinè Batauiam, à Batauis: & Boio tra partem loci, à Boioduro sic Regenspurg à Regijs castris Germani, idemq; oppidum latini Ratisponam corruptè, tanquam Rhætobonnam dicimus.

ra omnia, pronunciat, Erdeut, Schambri, siue ueterē Budam, Carpen, Pofonium, Staynamanger, Biennam, Batainam, & Ratisbonnam. Et ut in Fabiana maneamus, quæ in Vindobonna statiuahabuit cohors, à Tito (ut ego opinor) Fabiano hoc nomen sortita, cuius in hæc uerba Tacitus meminit: Mœsici (inquit) exercitus ac Pannonici, Dalmaticum militem traxere, quanquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Fabianus Pannoniã, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant. Et rursus in fine uigesimali primi, cum ciuilem Belgarum præsidem orantem introduceret: Erga Vespasianum uetus mihi obseruantia (inquit) & cum priuatus esset, amici uocabamur. Hoc primò Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones, & Gallica iuuētus alpes transcenderent. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germania moui: quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mœsia, Fabianus in Pannonia. Atque hanc primam fuisse causam existimo, quamobrem Vindobonnæ ueteri nomine abolito, Fabiana ea urbs dici cœpta est, quam maiores nostri truncato (ut solent) uocabulo Bianam dixere, quam modo Biennam appellamus. Cui Lucius Annius Fabianus decimæ legionis Germ. legatus, suum coniungens, rem apud posteros confirmauit. Cuius nomen hæc inscriptio præfert, quæ habet

Locus de Tito Fabiano ex Tacito lib. 18.

HÆC INSCRIPTIO HAVD

procul à Strigonio.

L. ANNIO FABIANO TRIVMVIRO CAPITALIUM TRIBVNO LEG. II. AVG. LEGATO LEG. X. FRETENSIS LEGATO AVGVSTALI PRIMO PRAEFECTO PROVINCIAE DARCOLOMAR. VLPIANAR. TRAIANARVM SARMATICAR. QVESTORI TVRBANCIVM TRIB. PL. PRAETORI CVRATORI VIAE LATINE. D. M. CIVIS SABINIVS MIL. LEG. XIII. GLIBRES A RATIONIBVS VIXIT ANNOS XXXCIVI VALENS DVVMVIR COLET COMINIA FLORENTINA PARENTES INEFFICACISS. PEVRIO SATVRNINO LEGATO AVGVSTALI PRAEPOSITOQ. CONSVLARI COLONIAE DACICAE SARMATICAE. L. D. D. D.

Monumentū, in quo Annij Fabiani leg. XIII. legati.

Reperitur & Annij Fabiani inscriptio apud Transyluanos XIII. legionis Geminae legati, quam (ut postea ostendemus) ex agro Viennensi in Daciam Neruam Traianum traduxisse, aduersus Decebalum, & cum hunc in acie uicisset, nouae prouinciae praesidio imposuisse, constat. Vt rursus quamobrem Vindobonnæ Fabianæ nomen accesserit, appareat. Siquidem intra Viennam nostram Austriae (quam Vindobonnā denominatā fuisse, supra docuimus) innumera XIII. legionis geminae exempla monumenta quoque quotidie eruuntur, quorum farinae superiori anno in quatuor aedibus ciuium, haud ita procul à nostris, lateres densissimi & maximi, nume-

ro suprâ CCC. eruti sunt, cum inscriptione XIII. legionis Geminae. Habet aut de Annio Fabiano monumēta, XIII. legionis legato sic:

Monumenta
Anni Fabiani
in Transylva-
nia.

VICTORIAE

ANTONINI

AVG.

L. ANNIUS FAB.

HONORATVS

LEG. AVG. LEG. XIII G.

ANTONINIANAE

PRAEFECTV AERARII

MILITARIS SODALIS

HADRIANALIS CVM

GAVIDIA TORQVATA

SVA ET ANNIIS ITALICO

ET HONORATO ET ITALI

CA FILIIS

I. O. M.

IVNONI REGINAE

MINERVAE

L. ANNIUS FABIANVS

HONORATVS LEG. AVG.

LEG. XIII. GEM. ANTONINIANAE

PRAEF. AERARII MILITARIS

SODALIS HADRIANALIS

CVM GAVIDIA TORQVATA SVA

ET ANNIIS ITALICO ET

HONORATO ET ITALICA

FILIIS

Cohortis Fa-
bianae statua
Viennae.

Porro ut nostrâ de cohortis Fabianae statuis in Vindobonnam coniecturam fusius corroboremus (undecumq; tandem ea denominata sit, à Tito' ne Fabiano, cuius Tacitus meminit in Pannonia: uel Lucio Annio Fabiano XIII. leg. Geminae legato, quam in Pannonia superiori, & potissimum in loco Viennae nostrae fuisse positam, postea ostēdemus) libuit rhapsodiâ eius subijcere monumenti, quod anno superiori Viennae dumaggerē facerent, in hanc sententiam effossum est: ubi & Vindobonnae uetustioris nominis, & Fabianae cohortis mentio fit. quod monumentum in nostris aedibus ad seruatur, memoriae ergo.

Monumētum
Viennae reper-
tum, in quo et
Vindobonnae
et cohortis Fa-
bianae mentio.

DEOR. PROSP.

ERITATIG. MAR.

C. C. MARCIAN.

VS DEC. MVNI.

VINDO. VATES

AEDIL. II VIR ET

PRAEF. COH.

FABI. V. S. L. L. M.

Locus de Fa-
biana ex Otto
ne Frisingēsi.

A cohorte igitur Fabiana, Vindobonnae nomē uetus mutatum & abolitum est: idq; ita esse, Viennamq; nostram ante memoriam nostram Fabianam, & corrupte Fauianam cognominatam fuisse, docet Otto Frisingensis, Austriacae propaginis princeps doctissimus, nec contemnendus historiae author, libro de Friderici primi rebus praclare gestis primo, capite 32. Nam cū fratris Henrici Austriae primi ducis, cum Geisa Hungariae rege, inter riuos Lytaha & Viscaha (ita enim nominant) inauspicato praelium gestum describeret: Dux tum demum (ait) terga hosti dare compellitur, ac tam pugnacis dextre quam pulueris acere obducētis beneficio, periculis belli

belli exemptus, in uicinum oppidum Vienis, quod olim à Romanis inhabitatum Fauianis dicebatur, declinauit. Hungari usque ad prædictum fluuium tantum Viscaha, hostes persequentes, ad propria redierunt. hæc ille. Ac si non Vienis nomen apposuisset, uel ex ipsa distantia liquidò apparuisset, hunc de Vienna locum accipiendum esse. Nam inter Lytaham & Viscaham fluuios, Hungaros esse castrametatos, hic scribit, quibus ad Viscahā Austriacus cum suis copijs opposuerat. Istinc numero, non uirtute uictū ducem, & castris exutum, ad proximum oppidum Vienis, hoc est Fabianam, seu Fauianam, uictoris iram declinasse. Sanè extat uterq; hoc nomine fluuius, in eo quod à Vienna Hungariā uersus instituit itinere. Ac Viscaha, quem hodie corruptè Viscam dicimus, à Vienna quatuor miliariorum distantia abest; nec aliud in ea distantia aut ripense, aut in mediterraneis oppidum, sed nec uestigia extant, unica Vienna nostra excepta; quam à Romanis olim inhabitatam Fauianam fuisse dictam, Otto Frising. Austriae princeps, utpote diui Lupoldi filius, testatur. Cui & Henricus frater, qui primus ducem titulum meruit, cuiusq; Otto (ut supra ostensum) prælium cum Hungaris descripsit, subscribit in exordijs monasterij Scotensis, quod ante moenia supradicti oppidi Vienis diuæ Virgini posuerat, subsidio Scotis, qui per Pannoniam tum frequentes ad terram sanctā peregrinabantur. Verba foundationis sic habent: Ego Henricus Dei gratia Dux Austriae, uniuersis Christi fidelib. tam presentib. quàm posteris, præsens scriptū inspecturis, salutē, & de pollicitis obseruantiam in omnibus sinceram. Ad uiam salutis tendit, qui ea quæ ad glorificandum Dei filium pertinent, utpote facilitas exposcit, promouet; adducens, quòd ab eo semper, cui plus committit, plus exigitur. Quare etiam expedit, ut quilibet in temporalium sufficientia, in laudem Dei & sanctorum, egentibus subsidia præbeat, ut eorum orationibus suffultus, & sanctorum suffragijs confusus, suorum remissionem ualeat percipere delictorum. Inde etiam quod manifestum fieri uolumus uniuersis, quòd nos multiformi gratia spe semotis, inter alias nostri patrociniatus ecclesias, Abbatiam in honorem Dei, & laudem suæ genitricis gloriosissimæ uirginis Mariæ, deniq; in cōmemorationem beati Gregorij, in prædio nostro fundauimus, in territorio scilicet Fauia, uel Fauianæ, quæ à modernis Vuienna nuncupatur. Hæc ex literis foundationis, quæ Anno salutis 1158 scriptæ sunt. Atqui cum eadem Abbatia, hodie intra Viennam extet, iam dubium nullum est, Viennam nostram Fauiam quondam, siue Fauianam appellatam nominibus fuisse, B littera à barbaris in uersa. Quod in diui præterea Seuerini historia animaduertimus, in cuius uetustiori exemplari manu in pergameno ante ducentos ferè annos scripto, Fabianam legimus: in recentiori uerò, atq; papyro, ante octuaginta ni fallor annos descripto.

Viscaha et Lytaham Austriae fluuij, hodie in Hungariae uicinia, Visscha & Leyta.

Fundatio Scotensis cœnobij Viennæ, aperte Fauianæ nomē continet.

Scotense cœnobium iam intra Viennā.

Diui Seuerini historia.

Diuus Seuerinus Austriæ apostolus. pto, Fauianam deprehendimus. Fuit aut diuus Seuerinus Rauennatensium episcopus, qui ut uerbum diuinum Herulis in Pannonia & Norico adnunciaret, longum & periculosum tum ex Italia iter suscepit, quo tempore Athila mortuo, in his prouincijs ab Hunnis, Gothis, Gepidis & Herulis res turbabantur ambiguae. Et ne quis dubitet Seuerinū in Austriā uenisse, & ut habet eius uita, in Fauianis, seu Fabianis, loco ad Danubij ripā, in ipsis Norici & Pannoniæ collimitijs & monasteriū & episcopale fuisse exorsum sedē, quodā Mamertino Romanæ cohortis tribuno in episcopū consecrato, ostendūt euidenter ista Pauli Varnefridi cognomēto Diaconi uerba, quæ habentur libro historiæ Longobardicæ primo, cap. 19. His temporibus inter Odoacar, qui in Italia per aliquot iam annos regnabat, & Felethæum, qui & Fethia dictus est, Rugorum regem, magnarum inimicitiarum fomes exarsit, qui Felethæus illis diebus ulteriorem Danubij ripam incolebat, quam à Norici finibus idem Danubius separat. In his Noricorum finibus beati tunc erat Seuerini cœnobium, qui omni abstinentiæ sanctitate præditus, multis iam erat uirtutibus clarus: &c. hæc ille. Quos mehercule Noricorum fines de loco Vienne nostræ esse accipiendos, luculento testimonio comprobatur diui Seuerini à nobis anno superiori reperta historia, quæ sub Comageno monte, haud procul à Comagenis municipio, Fabianam ad Danubij ripam positam fuisse describit, ad cuius mœnia monasterium is Dei uir cōdiderat, ad quod à confluentibus Danubij & Oeni è Batauis, Danubij nauigationib. centum & plurium millium passuum descenderit, cum Lucillum Batauia, Constantiū Laureaco, & Siluinum Quintianis, episcopos consecrasset. Quæ distantiae ratio ad unguem uidetur conuenire itineri huic, quod ex Patauia episcopali Viennam Danubij nauigatione instituitur. Sanè supersunt in hanc ætatem in Patauia diuo Seuerino ædes sacrae, appellanturque locum diui Seuerini in Boiotro: cuius rei eadem diui Seuerini historia meminit. Sed libet ex historia ista, loca ordine subnectere, quod nō solum ad nostram de Vienna coniecturam, multum momenti habere uideantur: sed quæ Christiana tum fuerit in Norico & Pannonijs religio (hoc est anno Verbi incarnati 476. Zenone Isauero imperante, & Gelasio Petri successione Romæ tenente) luculenter & ad plenum, quod aiunt, demonstrant. Tempore (inquit) quo Athila rex Hunnorum defunctus est, in utraq; Pannonia, cæteroque confinio Danubij, res turbabantur ambiguae: ac primū inter filios eius de obtinendo regno, magna exorta sunt certamina: &c. Et subdit post multa uerba: Eodē tempore ciuitatē nomine Fabianis sæua fames oppresserat, cuius habitatores unicum sibi remedium affore crediderunt, si à suprascripto oppido Comagenis, hominem Dei religiosi precibus inuiterent. Quos ille ad se uenturos prænosens, à Domino, ut cum eis perge-

Diuus Seuerinus Austriæ apostolus.

Diuus Seuerinus in Fabianis sedem episcopalem & monasterium posuit.

Locus Pauli Diaconi de diuo Seuerino, qui extat pariter apud Ottonem Frising. Chron. lib. 4. cap. 30.

Fabiana sub Comageno monte quem posteriores Cetiū, & à Galatis Celtis Gallenbergū dixerunt.

Iter è Patauia Fabianam centum & plurium mill. passuum.

Locus in Patauia parte ultra Oeni, S. Seuerini in Boiotro, à Boioduri uetere uoce.

Locus de Fabiana, ex diui Seuerini historia.

perge-

pergeret, admonetur. hæc ille. Et subiiciens rursus (ut ad Danubium Viennam positam fuisse intelligamus) cum feminam quandam Fauianæ incolam, Proculam nomine, ad frumentum uiritim diuidendum in plebe cohortatur Seuerinus: Cur, inquit, nobilissimis orta natalibus, cupiditati te præbes ancillam, & auariciæ mancipium, quæ est (docente Apostolo) idolorum seruitus? Ecce Dominus famulos suos misericordia consolatur: tu quid de male partis feras, non habebis, nisi fortè frumenta denegata, in Danubij fluenta proiciens, humanitatem piscibus exhibeas, quam hominibus denegasti. Quamobrem subueni tibi potius quàm pauperibus, ex his quæ adhuc existimas Christo esuriente seruare. Quibus auditis, magno mulier pauore perterrita, cœpit seruata libenter erogare pauperibus. Igitur nō multo post, rates plurimæ de partibus Rætiarum, mercibus onustæ quàm plurimis, insperatò uidentur in litore Danubij, quæ multis diebus crassa Oeni fluminis glacie fuerant colligatæ: quæ Dei imperio mox solutæ, ciborum copias fame laborantibus detulerunt. hæc ille. Et iterum, cum eius nauigationem describeret è Patauia & Oeni confluentibus: Ad antiquum itaque, & omnibus maius monasterium suum, iuxta muros oppidi Fabianis, quod centum & ultra millibus aberat, Danubij nauigationib. descendit. Et iterum clarius docens, ad Danubij ripam in uicinia Norici & Pannoniæ situm hoc fuisse municipium, quod Fabianis appellat: Felethæus (ait) Rugorum rex, qui et Fethia, audiens cunctorum reliquias oppidorum, quæ barbarorum euaserant gladios, Laureacum per Dei famulum se contulisse, adsumpto ueniebat exercitu, cogitans repente detentos abducere, & in oppidis sibi tributarijs atq; uicinis, è quibus unum acceperat Fauianis (uel, ut aliud uetustius habet exemplar, Fabianis) quæ à Rugis tantummodo dirimebatur Danubio, collocare. His adde & alterum locum ex eiusdem diui historia, qui planè ripensem Danubij fuisse ciuitatem, inq; Pannoniæ & Norici ripensis confinibus (ubi hodie Viennam nostram esse apparet) sitam ostendit. Præterea cum Fridericus (ait) à fratre suo Rugorum rege Fethia, ex paucis quæ supra ripam Danubij remanserant, oppidis unum acceperat Fauianis, iuxta quod S. Seuerinus (ut retulit) commanebat. hæc ille. Porro in uetustiori exemplari manu (ut apparet) in pergameno scripto, ante ducentos ferè annos, additum ad marginem est, antiquis item literis, Vuienna tempore sancti Seuerini uocabatur Fabiana. Quæ etsi omnia satis demonstrant, Fabianã, seu Fabiana castra, eam quæ hodie in Austria Vienna dicitur, denominatam maioribus nostris urbem fuisse (unde truncato uocabulo Biana, & temporis successu Vuienna emerferit) placet tamen rhythmos quosdam gentilitios ex uetustissimis à nobis repertis annalib. subiungere, qui sic habent:

Nie emphor was Osterreich/
Ze ware vnnnd sicherlich/

Loca de Fabiana, siue Fauiana, ex historia diui Seuerini.

Quanto interuallo aberat Fabiana à Patauia.

Fabianam Viennam esse, in antiquo codice reperiri.

Vuiennæ etymon.

18
 Nicht wann ain haydenschafft/
 Vnd het an Christen nicht die Ehrafft.
 Vnd was es ze ware
 Klain vnd enge gare.
 Tuln was des landes haubstat/
 Als man mich es dichten pat.
 Darnach iber manche iar
 Ward ain stat zewar/
 Erbawen/die hies Saniiana/
 Sy ward so schon umbmauret ia/
 Vnd ward Vienna genant/
 Als sy noch heut ist bekhant.
 Darynnet ain wasser nachent bey/
 Zwar das ist nicht names frey.
 Das wird Thunawe genandt/
 Als es noch heut ist bekhant.
 Enthalt mere vnd bey dem Rhein/
 Erthennet man des wasser namen scheltin.
 Anderhalb bey der Stat
 Rynnet ain thlaines wasser drat/
 Das ist Wienne genandt/
 Als es noch heut ist bekhant.
 Der Herre darynnen was
 Wan ich seines namen nicht las/
 Thunich nun wol bedeuten
 Allen guten leuten.
 So sagt ich gern an der vriffte
 Wie Wienne her gestiffet ist/
 Vnd auch Osterreich das landt
 Das ist mir wan ain tail bekhant.
 Davon mues ich ain wenig sagen/
 Mein zung willes nicht verdagen.
 Wiennewas ain haydenschafft/
 Vnd het an leuten nicht die Ehrafft/
 Wan da nicht nuor ain hofflach/
 Er was ain hayden der sein pflagch.
 Der hoff ward der Perhoff genandt/
 Er ist noch manichen woll bekhant.
 Wan sich der nam vorkheret hat/
 Zu Wienne in der gueten stat.
 Vnd hies er Saniiana/
 Vnd lach auch nit mer hewser da/
 Wan der hoff besunder
 Da gie manich thinder
 In ainem werde der lach darpey/
 Schwie der selbe werd nun bloß sey.
 Da stunden doch pawme on zall
 In dem werde yberall/
 Daryn das wilde het gut gemach
 Vll maniger man da laufft sach/
 Der hie der hayden genuech
 Vll manches ernider schlich/
 Des mocht er doch gern sein

Er stiffe ain wenigs stetelein/
 Das hies er Savianna
 Seit ward es schon vmbmavret da/
 Vnd ward Vienna genandt
 Die ward so weyten erkhandt.

CAP. V. IN LOCO VIENNAE RO-
 manos Danubij limitem restituisse, aduersus oppositas
 Germanorum gentes.

ROMANOS multo ante Augusti & Tiberij Cæsarum ætatem, Alpinas ac Noricas gentes bello fuisse aggressos, satis uidetur Plinius libro 3. cap. 20. demonstrasse, ubi à Paulo Aemilio aliquot alpinas gentes debellatas nominatim recenset. Quod de Quinto Fulvio consule Liuius libro decimo quartæ decadis idem testatur, & de Cneo Carbone Papi-
 rio, præterea Cœpione, Sillano, & Terentio Varrone Strabo, itēq; de M. Valerio Messala Suidas in dictione *ἑρπονίου* comprobare uidentur. Quin primum omnium Curium proconsulem, ad Istrum peruenisse, Plutarchus in Ottone adseuerat. De quo in hanc diem Sueuiæ annales multa fabulant. Habet denique inscriptio Caietæ in Italia reperta, L. Munacium Plancum Ciceronis discipulū, illum uidelicet oratorem & uirum consularem, deuictis Rhætis ac alpinis gentibus, Rauracum ad Rhenum & Lugdunum in Gallijs colonias deduxisse. Hos igitur primum aditum ad eas quæsiuisse gentes, credendum est, feritate truces, & aditu difficillimas (ut Ruffus ait) quorum uires fregisse magis Caium Cæsarem, eius que priuignum Octauium Augustum, quàm debellasse cōstat. Eam ob rem (inquit Appianus Alexandrinus in libro quē Illyricū inscripsit, sub Augusto nimirum) triumphus Illyrius à senatu Cæsari decretus est, quem post deuictum tandem egit Antonium. Residui deinde Illyriorum habebantur ante Pœonas à Romanis Rhætij, post Pœonas Norici, Misijq; qui ad Euxinū pontum usque incolunt. Rhætos igitur ac Noricos Caium Cæsarem, cum aduersus Celtas depugnaret, subegisse: aut Augustū, cum Pœonas aggredere, superasse existimo. In medio quippe amborū sedes habebāt: nec ullū in Rhætos aut Noricos bellum gestum priuatim reperi. Ab his igitur Norici utriusq; incolæ, & qui collimitia potissimū Norici Pannoniæq; (ubi hodie Vienna sita est) incolebant, atque hac occasione accisi, facilius postea à Cl. Druso, & fratre eius Tiberio Nerone subiugari, et in prouinciæ formā redigi potuerunt. Qua de re Suetonius in Augusto sic scribit: Sed dum in hac parte imperij omnia geruntur prosperrimè (loquitur aut de Pannonia) accepta in Germania clades sub legato M. Lolio, homine in omnia perniciè quàm rectè facienti cupidiori, & inter summam uitiorum dissimulationem uitiosissimo: amissaq; legionis quintæ aquila, uocauit ab Vrbe in Gallias

Romanorum
 prima bella ad
 uersus gentes
 Pannoniæ &
 Norici.

Locus ex Ap-
 piano de bello
 Romanorū ad
 uersus Panno-
 nes & Nori-
 cos.

Incolæ Vien-
 nensis loci quan-
 do & à quibus
 subiugati.

Locus Sueto-
 nij de bello Ro-
 manorum in
 Pannonis &
 Noricos.

Cæsarem. Cura deinde atq; onus Germanici belli Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumq; uirtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, uel industria percipit, cuius industria utrum bellicis magis operibus, an ciuilib. suffecerit actibus, in incerto est. morum certè dulcedo & suauitas, & aduersus amicos æqua & par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulchritudo corporis proxima paternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo eius gentis uarijs in locis profuso sanguine, factorum iniquitas, consulem annum agentem tricesimum rapuit. moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is sua uirtute et fortuna administrauit: peragrataq; uictori omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus (quod præcipuè huic duci curæ semper fuit) sic perdomuit, ut in formã penè stipendiariæ redigeret. Hæc Tranquillus. Cui Strabo subscribit, de Druso & Tiberio loquens: Post ipsos autem propiores sinui Adriatico ad Aquileiã nonnulli Norici Carniq; tenent. In Noricis & Tauriscis sunt. Horum omnium impudentissimas incursiones repressit Tiberius, & frater eius Drusus, æstate una. Vnde annus agitur tertius & tricesimus, ex quo quieti ordinatim tributa pendunt. hæc ille. Ad quæ Velleius Paterculus addit Reuersum inde Neronem (inquit) Cæsar haud mediocris belli molē experiri statuit, adiutore dato fratre ipsius Claudio Druso, quem intra Cæsaris parietes enixa erat Liuia. Quippe uterque diuisis partibus, Rhætos, Noricos, Vindelicosq; aggressi, multis urbium castellorumq; oppugnationibus, nec non directâ quoq; acie fortiter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiori cum periculo quàm damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuit. Et iterum: At Tiberius Cæsar, quàm certam Hispanis parendi confessionem extorserat, partem Illyrijs Dalmatisq; Rhætiã aut & Vindelicos & Noricos, Pannoniamq; & Scordiscos, nouas imperio nostro subiunxit prouincias. hæc Velleius. Nec aliud ex Liuiio Florus collegit: Noricis animos dabant (inquit) alpes atque niues, quò bellum non posset ascendere. Sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Sennones, atque Vindelicos, per priuignum suum Claudium Drusum pacauit Augustus. Quæ fuerit callidarum gentium feritas, uel mulieres ostendèret quæ deficientib. telis, infantes ipsos afflictos humo, in ora militum aduersâ miserunt. hæc ille. Atq; ab eo tempore primū omnium Romani, ut multo sudore subiectas prouincias aduersus Germanicas oppositas nationes, Sueuos, Marcomanos, Quados, & Hermunduros tuerentur, post Rheni limitem occiduum cœpere, & in oriente Danubij constituere limitem. quorum Panegyrici non semel meminere, & exclamans in gratiarum actione ad Gratianum Augustum Decius Ausonius poeta, qui Illyrico præfuit: Aguntur enim

Locus ex Strabone.

Taurisci in Noricis.

Locus ex Velleio Paterculo de bello Ro. in accolis Danubij.

Locus ex Tito Liuiio, & Floro.

Loca authorū de limite Danubij à Romanis constituto.

enim gratiæ non propter maiestatis ambitum, nec sine argumentis Imperatori fortissimo, testis est uno pacatus anno & Danubij limes, & Rheni. Addit Suidas græcè, *λιμιτανῶν οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἰσχυρίων πάντοτε κατεστῆσαντο στρατιωτῶν πλῆθος, ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῶν μάλιστα μοῖραν. Ταύτη τὰς ἐφόδους τῶν περὶ ὧν καὶ σαρακηνῶν ἀναστῆλόντες.* hæc ille. Quib. uerbis ad orientalem limitem Danubij adludere uidetur, unde limitaneæ legiones, limitanei milites & duces cognominati sunt. Quemadmodum Fla. Vopiscus in Probo: Accepit (inquit) sedecim milia tyronum, quos limitaneis interfererent. Et Aelius Lampridius in Alexandro: Sola (ait) quæ capta sunt de hostibus, limitaneis militibus donauit. Sic Sextus Ruffus: Maximus (ait) ut reparato de limitaneis exercitu, &c. Ad quam rem & ista uidentur pertinere, quæ in diui sunt Seuerini scripta historia: Per idē tempus quo Romanum cōstabat imperium (loquitur autē de Leonis primi, & Valentiniani tertij ætate) multorum milites oppidorum pro custodia limitis, stipendijs subleuabantur. Qua consuetudine desinente, simul militares turmae sunt deletæ cum limite Patauino & Fabiano. hæc ille. Itaque duos limitaneos duces Romani ad Danubij limitem, & legiones mox à Tiberij ætate septem limitaneas aiebant, Ducem uidelicet limitaneum Pannoniæ superioris, Ducem limitaneum Valeria, legionem tertiam felicem, & Augustam Italicam uel in Rhætia & Norico, cum sibi adiunctis aliis equitum, Auriana, Tami, Auanticorū, & Ceciensis, legionem XIII. & XIII. Geminas, Germanicasq; ambas dictas, per Pannoniam superiorē: cum suis equitum aliis, Scriboniana, Flauiana, Pannonica, &c. Legiones porro septimam & octauam, à Galba & Claudio Augustis de nouo scriptas & denominatas, & postea à Vespasiano abductas. His ultimæ succedebant legiones, prima & secunda adiutrices siue auxiliariæ à Traiano Cæsare à Pannonia Sauia, ad ripam inferioris transpositæ, ubi hodie Hungariæ situm regnum cernitur. Ex his decimam tertiam è loco nostræ Viennæ (ubi innumera eius monumenta quottidie eruuntur) abductam, Traianus quoque uicto Decebalo Getharum rege, præsidio Daciæ nouæ prouinciæ imposuit. Cui in locum M. Aurelius Antoninus postea, à Rheni limite traductam Decimam Germanicam legionem, Alaudam Cai Cæsaris illam, siue Alaudarum & ueteranorum exercitum, substituit: & post illam insignē de Quadis & Marcomanis relatam uictoriam, pro Danubij limite compositam uoluit. De quibus ordine à nobis proximo capite dicetur. Quod antequam fiat, Cornelij Taciti, grauissimi authoris, de legionibus Pannonicis limitaneisq; locos præmitteremus, quorum primus est libro 18. cum Ottonis & Vitellij de imperio certamen describeret: Læta interim Ottoni principia belli, motis

Locus de limite Danubij ex historia diui Seuerini.

Duo duces limitanei in Pannonia superiori.

Legiones limitaneæ ad Danubiū per Noricum & Pannonias.

Legio decima tertia è Pannonijs abducta.

Decima legio Alauda quando in Pannoniam, et unde, aut quò traducta sit.

Loca Cornelij Taciti de legionibus limitaneis Pannoniæ.

ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus, fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa, ipse modicis interualis comitabatur, Septima à Galba conscripta, ueteranæ X. & XI. & XIII. & præcipua fama Quartadecumana, rebellione Britannia comperta, addiderat gloriam Nero, eligendo ut potissimos: unde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Ottonem studia. Sed quo plus uiriū & roboris, è fiducia tarditas inerat, eo alæ legionum cohortesq; præueniebant: & ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinque prætoriae cohortes, & equitū uexilla, cum legione prima.

Legio prima ista erat, quæ postea adiutrix et auxiliaria, itemq; à Traiano Traiana est denominata, Pannonia inferiori præsidio aduersus Sarmatas imposita.

Alæ & cohortes Pannonicae erant Sicambrorū, Bataurū, Carporū, Comagenorū, Teutonū, Scriboniana, Contraburgensis, & Flauiana.

Rheni limes prior à Rom. constitutus.

Quibus legionibus Rheni limes firmatus fuerit, meminit & Nonæ Alaudæ. Legio Alauda in Gallia.

Legionis Alaudæ etiam Cicero meminit.

Locus Caesaris de legione Decima Alauda.

Et rursus alio loco: Proditum id Ottonianis ducibus, & curam perditum Paulinus, equitū Celsus sumpsere. Tertiædecimæ legionis uexillum, quatuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem uia tres prætoriae cohortes, arctis ordinibus obtinuerunt, dextra fronte prima legio incessit cum duabus uexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. hæc ille. Meminit porro idem Tacitus alarum & cohortiū Pannonicarum libro XIX. his uerbis: Mota & Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsia exercitu. Sed prima rerum quiete speculabantur, ubi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia acceperunt, expugnatis cohortium alarumq; hybernis, utraque Danubij ripa potiebantur. Hæc ille.

CAP. VI. DE DVARVM NOBILISSIMARVM LEGIONVM IN LOCO VIENNAE STATIUIS, DECIMÆ TERTIÆ GEMINÆ, & DECIMÆ ALAUDÆ, GERMANICÆ UE.

QVOD superiori capite ostēdimus, prior Rheni limes constitutus est, & legionibus potissimum Decimæ tertie Geminæ & Decimæ Alaudæ præsidio firmatus, quo primū tempore à Caio Iulio Cæsare in Galliam bellum translātū erat. Nam & Geminam ex duabus legionem conflasse, ipse de se summus authorū diuus Iulius testatur, cui L. Roscium legatū præfecerat. Alaudam uerò legionem ueteranorum (qui galeritiæ auis capitibus similes galeas, & in insignibus auiculas istas ferebant) Cæsarem dictatorem conscripsisse, Tranquillus in eius uitæ enarratione affirmat: quod à Plinio postea est libro undecimo, capite trigesimo septimo repetitum, cuius (quod equidem sciam) frequens fit apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, & in Orationibus mētio: & quam Cæsar ipse author in hæc uerba commendat, in Commentariorum suorum belli Gallici primo, cum expeditionem suam describeret aduersus Ariouistum Sueuorum regem susceptam. Itaq; se, quod in longiorē diem collaturus esset, repræsentaturū, & proxima nocte de quarta uigilia castra moturum, ut quamprimum intelligere posset, utrum apud eos pudor atq; officium, an timor plus ualeret. Quod si præterea nemo sequatur, tamē se cum sola decima

legione

legione iturum: de qua nō dubitaret, sibiq; eam Prætoriam cohortem futurā. Huic legioni Cæsar & indulserat præcipuè, & propter uirtutem confidebat maximè. hæc ille. Proinde & Antoninus in itinerario suo, ad Rheni ripā, cum Vetera castra, Traianaq; & Gel dubā in Vbijs & Menapijs enumerasset, adijcit Decimā legionem Alaudā. Credendum autem est (si inscriptionibus fides est danda) à Tiberio Nerone decimatertiam Geminam è Gallijs primū omnium eductam, & in Pannoniam superiorem, deuictis Batone & Pynnete Pannoniorum regibus, fuisse locatam. Id nanq; literæ in lateribus antiquissimis apud nos Viennæ repertis, præferre uidentur, LEG. XIII GEM. NERON. TIBER. Fuisse porro huius legionis XIII. in Pannonia statua Galbæ, Vitellij, Ottonis, & Vespasiani ætate, imperioq; , docent ista Cornelij Taciti libro XVIII. uerba: Ita tres Mœsicae legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabant. In eo motu Aponius Saturninus Mœsiae rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianū septimæ legionis legatum, ob similitates, quibus causam partium prætendebat. Iulianus comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiae ultra montem Hemum profugit, nec deinde Ciuili bello interfuit, per uarias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuncijs cunctabundus & properans. At in Pannonia decimatertia legio et septima Galbiana, dolorem iramq; Bebriacensis pugne retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere. Et iterum postea: Læta interim Ottoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus, fuere quatuor legiones, è quibus bina milia præmissa, ipse modicis interuallis sequebatur: Veteranæ, undecima & tertia decima, & præcipuè famæ quartadecumana, &c. hæc ille. Et clarius postea ab initio libri XIX. Meliore fato fidēq; partium Flauianarum duces consilia belli tractabant, Poetouionem in hyberna decimatertiæ legionis conuenerant. Illic agitauere, placeret ne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo uires uniuersæ conurgerent: an ire comminus, & certare pro Italia constantius foret. Quibus operiri auxilia, & trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionum uim famamq; extollebant. hæc ille. Testantur hoc quoque monumenta apud nos Viennæ huius legionis reperta, huius fuisse in Poetouione hyberna, quæ has nominatim literas continent. LEG. XIII. GEM. POETO. Fuerunt & alia huic legioni partim ab Augustis, partim à legatis præsidibusq; indita nomina, itēq; à municipijs, per quæ distributa erat, & ab euentu, militiaq;. Qua dere in monumentis passim istam legionem nominari obseruauimus Claudiā, Galbianam, Antoninianā, Scribonianā, Attilianam, Mutianam, Aquilianam, Fabianam, Iuliam, Juniam, Poetouiensem, Olimacensem, Carnuntensem; & quod contra Germanos isthic ad

A quo decima
tertia legio è
Gallijs in Pan-
noniam sit tra-
ducta.

Loca Cornelij
Taciti de legio-
ne decimater-
tia Gemina.

In Poetouione
ad Drauum e-
rant hyberna
legionis XIII.
Geminae.

Decimatertia
legionis Gemi-
nae cognomi-
na.

Danu

*Locus Taciti
de legione
XIII.*

*Furius Camil-
lus Scribonia-
nus, à quo itē
legio XIII.
Camilla est co-
gnominata.*

*Ala Scribonia-
na in Panno-
niā.*

*Vnde cætera
cognomina
XIII. legio-
nis.*

*À Traiano le-
gio decimater-
tia Gemina tra-
ducta in Da-
ciam id est ex
Austria in
Trāsyluaniā.*

Danubij limitē mereret, & esset potior Germanici exercitus pars, Germanicam non minus quàm decimam nuncupatam. Hinc locus Taciti, qui est libro XII. de ista est legione decimatertia accipiendus: Per idem tempus Vannius (inquit) Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus, acceptusq; popularibus: mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio ac colarum, simul domesticis discordijs circumuentus. Auctores fuisse Iubillius Hermundurorum rex, & Vando ac Sido sorore Vanni geniti, nec Claudius, quanquam sæpe oratus, arma certantibus interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur. Scripsitq; P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem, ipsaq; è prouincia lecta auxilia pro ripa componeret. hæc ille. Eadem est de Furio Scribonio Camillo ratio, cuius nomine hæc in monumentis inscriptam legionem ostendimus, nam Furij Camilli Scriboniani Dalmatiæ & Illyrici proconsulis, qui aduersus Claudium ab Illyrico exercitu ad imperij fasces erat sublimatus, uidetur Eutropius in hæc uerba meminisse: Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellum ciuile molitus, legiones multas fortissimasq; ad sacramenti mutationem pellexerat. Itaque die dato, ut in unum undique ad nouum imperatorem conueniretur, neq; aquilæ ornari, neq; conuelli quoquo modo signa potuere. Proinde Tacitus libro XIX. alæ Scribonianæ meminit, cum de Pannonico exercitu loquitur, & Bebriacensi uictoria: Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere, illic cognitum, tres Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen, ad forum Alieni ponte iuncto confedissee. Placuit occasio inuadendi incuriosos, nam id quoque nunciabatur, luce prima inermes plerosq; oppressere, prædictum ut paucis interfectis, cæteros pauore ad mutandã fidem cogerent. Et fuisse qui se statim dederent: plures abrupto ponte, instãte hoste uiam abstulere, uulgata uictoria post principia belli, secundum Flauianos duæ legiones septima Galbiana, XIII. Gemina, cum Vidio Aquila legato Patauium alacres ueniunt, hæc ille. De T. Fabiano Pannoniæ præside antea ostendimus. Pluribus possemus de Mutiano Iunio Iulio, & cæteris (qui huic legioni nomen indiderunt) rem manifestam facere, nisi capitis nos prolixitas deterreret. Cui antequam colophonem imponamus, monumentum libet adferre, quod luculento testimonio probat, decimatertiam legionem è Pannonijs in Daciam à Traiano fuisse traductam, quod uidelicet milites legionis XIII. Geminae uota soluerint Traiano, ob deuictum Decebalum. Cuius monumenti rhapsodia nobis è Transyluania adlata sic habet:

FORTVNAE

AVG.

OMNIPOTENT

VBI

VBIERAS

RAMNVSIA

VBIERAS

QVANTVM ABFVIT

NE ROMALVGERET

SED VIVIT TRAIANVS

VETIBI DECEBALE

MILS LEG. VI ET XIII G.

DEVOT. CAPITIBVS

Porro lateres Viennæ reperti innumeri in diuersis ædibus, habent istas superscriptiones:

LEG. XIII. G. IM. NERON. TIBER.

LEG. XIII. G. IM. CC. id est, Imperatoris Cai Cæsaris.

LEG. XIII. G. MV. id est, Mutiani, cuius in Pannonia Tacitus.

LEG. XIII. GEM. CAMIL. id est, Camilli Scriboniani, de quo supra.

LEG. XIII. GE. GA. id est, Galbæ, qui Pannoniæ præsedit sub Nerone, & legionē coloniæq; Galbianā ibidē.

LEG. XIII. GE. IVN. Iunij, quē Piso in consortium adscitus à Galba, socium administrationis adsumpsit.

LEG. XIII. GE. A. Attilij, cuius in Pannonia meminit Tac. lib. 12.

LEG. XIII. G. VI. AC. Vidiij Aquilæ, & huius in Pannonia Tacit.

LEG. XIII. GE. VALE. Valentis, quem bello Bebriacensi interfuisse cum legionibus Pannonicis Tacit.

LEG. XIII. GE. FE. Felicis, quē Norico præfuisse Tacit. lib. 19.

LEG. XIII. GE. FL.

LEG. XIII. FAB. Fabianæ, à T. Fabiano Pannoniæ præside, cuius Tacitus libro 18. & 21. in fine.

LEG. XIII. GE. PO T. Pœtouiensis, ab oppido, ubi hyberna legionis XIII. Tacitus libro 19.

LEG. XIII. GE. OLIM. Olimacensis, ab oppido prope Pœtouiorem, cuius Ptole. in Pannoniæ superioris descriptione mentionem facit.

LEG. XII. GE. CAR. ris descriptione mentionem facit.

D. M.

MARINA SECVN

DINA VIXITAN. LIII.

L. AVRELIA SATVR. V. A. XXI.

L. AVRELIANVS INGENVS

MILS. LEG. XIII. GEM.

ANTONINANAË

MATRI ET SORORI POSVIT.

Atque hæc de legione Decimatertia Gemina, qua (ceu ostēsum) in Daciam abducta, decimam Alaudam à Rheni limite Aurelius Antoninus (quē philosophū cognomināt) ad Danubij limitem in Pannonia substituit, & Germanicam appellauit, quòd aduersus

D Ger-

Decima legio in locū XIII. traducta in Daciam à M. Antonino in Pannoniam superiorē collocata. Germanos, & ex his potissimum Sueuos & Marcomanos, in utroque limite dum mereret, laudem & nomen ab euentu fuisset consequuta. Vtrum uerò eadem legio fuerit decima, quam Germanicam, & quam Ferratensem, siue Fretensem, Alaudamq; authores cognominant, & passim hoc numero legionis in Gallijs, in Pannonia superiori, & in Iudæa meminere, non sanè ausim affirmare. Atqui legionem decimam Alaudam in Rheni limite Antonini itinerarium enumerat, cum Vbiorum & Menapiorum municipia recenset. Decimam uerò Germanicam legionem in superiori Pannonia, ad Danubij limitem non solum Antoninus, sed Ptolemæus adeò libro secūdo, cap. xv. tabula Europæ v. describit, cum Iuliobonnâ & Carnunta municipia enumerasset, addit *λεγεὶων δεκάτη γερμανιάνη*, id est legio decima Germanica. Meminit porro & decimæ legionis Dion, in Iudæa: ut equidē haud indigna quæstione res sit, eandem ne an diuersas has coniiciendū sit decimas legiones extitisse. Ac ni omnium istorū cognominū innumera quottidie apud nos, tū intra Viennā, tum extra se offerent exempla, ac iā eruta inscriptiones extarent, forsan dubium nullum päreret. Iam quia uerò in eo loco, ubi decimam Germanicam legionē Ptolemæus & Antoninus depingunt, hoc est collimitijs Pannoniæ & Norici (ubi hodie Vienna nostra sita cernitur) & decimæ Germanicæ, & decimæ Alaudæ, & decimæ Fretensis siue Ferratensis inscriptiones Romanæ supersunt (quas sub finem capituli subiiciemus) haud à uero alienum forsan fuerit, existimare, eandē legionem extitisse, cui non solum tria ista addita cognomina fuerint, sed ab Antonino Cæsare preterea, quæ Marcū Aureliū dicunt, quartū accesserit, ut Antoniniana uocaret. Vt quemadmodū à primo authore, qui eā in Gallijs scripsit, Caius Iulio Cæsare uidelicet, Alaudæ nomē (ab insignib. huius auiculæ, uel, ut Tranquillus & Plinius authores sunt, quod milites ueteranos omnes haberet, qui galeis ad similitudinē galericiæ auis, alaudæ uel rostratis utebant) meruerit, sic à traductore qui eam à Rheni limite in Pannoniā traduxerat, M. Aurelio Cæsare uidelicet, Antoninianæ cognomentū acceperit. Ac quanquā huius translationis nulla extent aperta testimonia, apparet tamē uetustiores M. Antonino authores huius nō in Pannonia, sed Gallijs ac Iudæa, legionis meminisse: unico Cornelio Tacito excepto, cuius hæc libro 18. uerba legunt, cū Ottonis et Vitellij de imperio certamen describeret: *Læta interim Ottoni principia belli, motis ad imperiū eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitib. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa, ipse modicis interuallis sequebatur. Septima à Galba cōscripta, ueteranæ decima & undecima & decimatertia, & præcipua fama Quartadecumana, etc. hæc ille.* Cōstat ex his igit, ueteranorum decimā fuisse, quos etiam Tullius, eloquentiæ ac omnis historiæ pater, Alaudas dici testat in Epistolis ad Atticū, cū ait: Antoni-

Decima legio in Iudæa.

Vtrum decimæ istæ legiones tres, una, uel diuersæ.

Decima legio Antoniniana dicta.

Locus Cornelij Taciti de legione decima ueteranorū in Pannonia. Legiones Pannoniæ sub Galba et Vitellio.

Veterani Alaudæ dicti.

Antonius cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias municipijs imperare. Et iterum: Huc accedunt Alaudæ, ceteriq; ueterani. Et rursus ibidem: Antesignanos, & manipulares, & Alaudas iudices se constituiffe dicebat. Plura de Alaudis ueteranis idem Cicero in Philippicis, ubi Antonium insectanter criminatur, quod decuriam iudicum quondam fecisset ex legione Alaudarum: de qua ista extant apud Tranquillum uerba in Iulio dictatore. Quam fiducia ad legiones, quas à Republica acceperat, alias priuato, alias publico sumptu addidit. unum etiam ex transalpinis conscriptam, uocabulo quoq; Gallico, Alauda enim appellabatur: quam disciplina cultuq; Romano institutam & ornatam, postea uniuersam ciuitatem donauit. hæc ille. Quam historiam repetit etiam Plinius libro XI. capite XXXVII. Itaque cum huius decimæ legionis (cuius tamen hoc nomine Alaudæ ad Rheni tantum limitem Antonini itinerarium mentionem facit) multa in Austria monumenta extant, quæ nominatim istas literas repræsentant, LEG. X. ALAUDA. Haud equidem dubitarim, Alaudam eandem cum decima Germanica legionem extitisse, cum isto tamen discrimine, quod præter decimam plures aliæ Alaudæ nomenclaturam acceperint, ut quæcunq; ex ueteranis conflata forent, qui ab insignibus primæ legionis Alaudæ à Caio Cæsare Dictatore scriptæ, ex ueteranis scilicet, omnes deinceps Alaudæ cognominati sunt, totius nomine in partem transeunte. Itaque Antonini itinerarium, post Bonnæ & Coloniæ Agrippinæ enumerationem, non Decimæ duntaxat Alaudæ, sed Quintæ præterea & Nonæ Alaudarum, eodem in Rheni limite mentionem facit. Proinde haud extra rem ea fuerit coniectura, quam Ioannes Cuspinianus in uita Friderici Cæsaris Secundi habet, primæ uis Austriæ Marchionibus quinque alaudarum aurearum insignia eo euentu accessisse, quod eas ab imperio prouincias accepissent, in quibus decimæ huius legionis Alaudæ quondam statiuæ erant, & exempla uetustatis quædam reperta forent, & quottidie eruerentur. Quam ueritati consonam coniecturam esse, non solum quod antea adduximus, de monumentis quæ has literas continent, LEG. X. ALAV. sed antiquissimus annalium codex incerto auctore scriptus abunde comprobatur, in quo huius rei obiter mentio fit: Quod uidelicet à legione alaudarum, insignia primis Marchionibus Orientalibus, siue Austriæ, quinque aurearum alaudarum in celestino clypeo picta fuerint: ipsamq; adeo legionem aduersus Herulos, Rugos & Vandalos, Romanam ditionem isthic defendisse. Quæ cum Serenissimo ac Inuictissimo Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regi Ferdinando anno superiori indicarem, mox tres aureas alaudas armis gentilitijs familiæ nostræ, ex regia liberalitate ac munificentia sua Maiestas adiecit, & eo nos donatiuo affecit, quo nec cumulatius nec maius unquam expetiuissemus. Atque hæc

Ex legione Alaudarum Romæ decuria iudicum facta.

Legio Alauda ciuitate Romana donata à Caio Iulio Cæsare.

Quot legiones fuerint Alaudæ. Veterani omnes Alaudæ.

Vnde insignia Marchionibus Austriæ quinque alaudarum.

Authoris huius operis insignia trium alaudarum.

de Decima legione Germanica, cuius innumera monumenta per Austriam collecta nobis sunt, & intra Viennam, & extra, in pagis proximis, diuæ Petronellæ sacro (ubi Carnunti rudera) itemq; Fesendorf, Leopoldsdorf, Geresdorf, Vischamundt, oppidisq; Austriæ superioris Vuels & Lyntz animaduersa. Redeo iam ad Ferratensis, siue Fretensis cognomentum, quod an à Comagenorum cohorte quæ sub hac merebat, & notissimo Norici ripensis municipio nomen indidit Comageni (ubi classium præfectus apud Romanos regiam habuit) an aliunde istud accesserit, & non Fretensis, sed Ferratensis ea dicta legio fuerit, haud equidem multum arbitrator referre. Apparet tamen ex Eutropio, Comagenos notissimos Asiæ populos quondam Augustofretenses cognominatos, cuius gentis cohortem sub hac decima Germanica legione meruisse, potissimum Norici ripensis municipium demonstrat, quod Comagenum, & montem qui illi incumbit eodem nomine Romani appellarunt. Habet autem locus Eutropij in Vespasiano sic: Tunc deinde sine ulla bellorum tumultibus in immensum respublica Romana prouehitur. Siquidem Achaia, Lycia, Rhodus, Bizantium, Samos, quæ liberæ ante id tempus fuerant, item Trachea, Cilicia, Comagenum, quam hodie Augustofretensem nominamus, quæ sub regibus amicis erant, tunc primum redactæ in prouinciarum formam, iudicibus Romanis legibusq; paruerunt. hæc ille. Quando autem istæ Asiaticæ cohortes aut externa auxilia in Pannoniam sint traducta, docet Tacitus libro decimo octauo, cum Germanicas in Pannonia legiones describeret: Nihil æquè prouinciam exercitumq; accendit, quàm quod adseuerabat Mutianus, statuisse Vitellium, ut Germanicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamq; transferret. Contra Syriacis legionibus Germanica hyberna cælo ac laboribus dura mutaret. hæc Tacitus. Quæ satis ostendunt, & quamobrem tot in Austria, Styria, Carniolaq; Augustofretensium & Fretensis legionis Decimæ monumenta mentionem faciant, & quando aut quo euentu in Syriam & Iudæam decima legio translata sit, quo loco eius Dion meminisse uidetur. Sed placet monumenta decimæ legionis Germanicæ per Austriam & Styriam à nobis animaduersa subiicere, quorum rhapsodiæ hæc sunt:

Intra Viennam nostram hæc extant.

P. CLAVDIO PALLANTI
HONORAT. REPENTINO

I. O. M.
PRO SALUTE IMP.

AD

à Carolo magno gesti explicatione, simul cum Comeonburgo aperte meminit, tradens uidelicet, Carolū magnum ab Aniso fluuio primis castris nauigio ad Cambum fluuium & Comenburgum uenisse, inde tertijs ad Arrabonem. Sanè montana illa quæ à Gotuuico, & è regione Cambij incipiunt, perpetuis in Styriam iugis attolluntur: quam antequam attingunt, Khaumberg uetus nomen adsumūt. Proinde in historia diui Seuerini à nobis reperta, ubi sæpe Comageni & municipij & montis fit mentio, ad marginem literis antiquissimis adscriptum est Khaumberg. Comageni uerò & montis & municipij in orientali Marcha, quam nostra ætas Austriam dicit, antiquissimum à Carolo magno datū priuilegium, annales Austriæ antiquissimæ, & Otto Frising. lib. Chron. 4. cap. 30. mentionem faciunt. Liber præfecturarū Rom. meminit in Norico ripensi triū classium præfectorū, Laureacensis, Arlapensis, & Comagenensis.

Quibus in locis Austriæ decimæ legionis monumenta extant.

Legio Fretensis, siue Ferratensis.

Comageni municipij in Norico Antonini itinerariū meminuit. Nam cū Arrabonis cū Danubio confluentes delinisset uersus occidentem, recensens sub 14. legione Gem. municipia Gerulata, Quadratum, Flexum, & sub decima Germ. Carnuntum, Vindobonnam, Comagenum, & Cetiam, uidetur ex millium passuum supputatione incidere in collimitia Norici et Pannoniæ. ubi hodie sub Gotuuico monte ruinosus locus extat, Hollenburg, è cuius regione riuus in Danubium exit nomine Cambus: cuius Eginhartus in belli Pannonici siue Auarici

AD LECT. L. SEPTIMI SEVERI
 INTER TRIBVNICIOS LEG. PR. PII PERTINACIS AVG.
 PR. PROVINCIAE AFRICAE ARABICI ADIABEN.
 PRAETORI LEG. PR. PR. PARTHICI MAXIMI
 PROVINCIAE ASIAE LEG. AVG. ET IMP. M. AVRELI
 LEG. X. G. C. IVL. MAGNVS ANTONINI AVG.
 DEC. COL. KARN. EQVO ET L. QVIRINALIS
 PVBLICO EX. V DECVR. MAXIMVS TRIB.
 DIGNISSIMO L. DDD. MILIT. LEG. X. GERM.
 P. F. V. S. L. L. M.

Monumenta
decimae legio-
nis intra Vien-
nam.

D. M.
 In laterib. GATTIOROM. In lateribus,
 LEG. X. G. VLO AVGVSTA LEG. X. G. PA.
 NO. MIL. LEG. X. G. EX
 XIII. L. H. F. C.

Monumenta
decimae legio-
nis per Au-
striam.

Petronellae Austriae, In Geresdorf Austriae,
 C. IVLIVS C. CLA I. O. M.
 SECVNDVS SAV. VLP. VALEN
 LEG. X. VAPO. IVLI TINVS VETE.
 CELERIN. VIX. ANN. LEG. X. G. VO
 XXVI MENSES VII. SO. LE. LI.
 M. G. S.

In Tulna Austriae,

P. AEL. GERMANO
 VETER. EX. DEC. ET
 CASSIAE VALENTINE
 EIVS ET PVBLIIS AELIIS
 SABINIANO ET GERMANO
 DEC. G. ID COLONIAE
 AQVILEIENSI A MILI
 TIIS ET P. VALENTINE
 SORORLEQ. M. P.
 PAETVS RVFFINIVS
 DEC. ET II VIR L. D. AL
 CETIENS.
 PERFICIC.

Poetouione,

I. O. M.

PRO SALVTE ET INCOLVMITATE PL.
 VAL. TIB. MARCIANI IVNIOR. P. VAL.
 MARCIANVS MIL. DVPL. LEG. X. GEM.
 ANTONINIANAE ADIVT. PRAETER ET

Monumenta
decimae legio-
nis per Styria.

VOLFGANGI LAZII
GRECINIĀ P. FIL. PRISCILLA PARENT

V. S.

In Styria Ferratensis monumenta.

DIIS MANIBVS

M. ATINIO AE. P. PAL. PATERNO SCRIBAE
AEDIL. CVRVL. HON. VSVS AB IMP. EQVO PV
HONOR. PRAEF. COHOR. II BRACAR AVGVSTAN
TRIB. MIL. LEG. X. FRETENS. A DIVO TRAIANO
IN EXPEDITIONE PARTHICA DONIS DONAT.
PRAEF. ALAE VII PHRIG. CVR. CAL. KABRA
TERNOR. NOVAR. ATINIA A. F. FAVSTINA
PATRI OPTIMO FECIT.

Aliud.

L. VALERIO PRISCO VIEMENSI PRAEF.
II CON. DVA TERTIAE ET SECVNDAE EQVITA.
TRIB. LEG. X. FRETENS. PRAEF. ALAE
FLAVIANAE.

FINIS LIBRI PRIMIERVM

*Viennensium, in quo nominis ratio, etymon, & uetus
stas loci explicata sunt.*

INCIPIT